

Kezdetrobbanás
– emlékezés Tábor Bélára –

„Emlékest Tábor Béla születésének 100. évfordulóján.” Emlékezés Tábor Bélára, emlékezés száz évre. De mit jelent az emlékezés? Nekem például nincsenek személyes emlékeim Tábor Béláról. A száz évről elsősorban nagyanyám jut az eszembe, akinek a szájából teljesen természetes volt azt hallanom, hogy „ez történt 1932-ben” vagy „ez történt 1944-ben”. Csodáltam, hogy számára jelenvalóak voltak azok az események, amelyek nem pusztán az én születésem, de a szüleim születése előtt történtek.

De az ő emlékei mégsem az én emlékeim. Tehát arra a következtetésre kellett jutnom, hogy se a száz évre se Tábor Bélára ilyen formában nem emlékezem. Írtam viszont egy tanulmányt 2004-ben Tábor Béláról *Folytonos ébresztés* címen – ha azt előveszem, minden bizonnyal feltámadnak az emlékeim. De voltaképpen milyen emlékeim? Mire emlékszem?

„Találkozásból született találkozások szövik a közösségeket” – idéztem akkor Tábor Bélát, aki tovább szötte ezzel Buber gondolatát. Az idézett mondatot a valóság pontos meghatározásának érzem, és rájövök, hogy talán éppen azért nehéz meghatározni, hogy mire emlékszem, mert éppen erre: „találkozásból született találkozásokra”, és az ebből fakadó öröme emlékszem.

Igen, akkori, kissé mámoros írásom a találkozással, a találkozások meghatározásának reményével zárul. Az írás a találkozás Tábor Béla-i gondolatának egy fontos megfogalmazásával, a *centrum* gondolatával fejeződik be: „*A centrum konvergencia-pont, mégpedig metszéspontok metszéspontja...* A metszéspont: cselekvési pont. Ott cselekszünk, ahol realitások találkoznak, egymást metszik. Ott van meg a cselekvésnek lehetősége is, kényszere is. És úgy cselekszünk, hogy a realitásoknak ezt a metszéspontját kapcsolatba hozzuk, találkoztatjuk új realitásokkal, segédrealitásokkal – tehát megint úgy cselekszünk, hogy új metszéspontokat hozunk létre”. Ezt nagyon fontosnak gondolom, ugyanis a cselevés, az alkotó cselekvés hiteles leírása. És ez az egyetlen útja annak, hogy ne essünk áldozatul saját kísérteteinknek. Tehát megint csak a valóság, a valóságos kérdéséről van szó.

Tábor Béla a következőképpen határozta meg a megismerést, vagyis azt, amit maga gondolkodóként állandóan végzett: „A szellem ott kezdődik, ahol a nárcizmus véget ér. Vagy általánosabban kifejezve: ahol egy létező kilép önmagába zárt létezéséből. Ez azt is jelenti, hogy a szellem a szeretet drámája, mint identifikációs dráma.” Eszerint a megismerés egzisztenciális folyamat, amely az egész embert érinti, teljes, testi-lelki-szellemi valójában. „Megismerni annyi, mint ismeretlenné tenni az ismertet. (...) Úgy is kifejezhetjük: defetiszálni a tudást; feloldani a tudást a megismerésben, visszaoldani a megismerésbe.” Ezt így kommentáltam:

„Defetiszálni a tudást – ahhoz hasonló mozdulattal, ahogy a marxi kritika leleplezi az «áru fétiskarakterét» a kapitalista társadalomban, és így az elidegenedést – itt a tudás «fétissé válásának» leleplezéséről és így idegenségének feloldásáról van szó. Tehát: ismeretlenné tenni az ismertet minden pillanatban – és újból megismerni ezt az ismeretlent ugyancsak minden pillanatban.”

Voltaképpen mit tesz a gondolkodó, amikor defetiszálja a tudást? Tábor Béla – bár félreértés ne essék, nem volt „társadalomkritikai” gondolkodó – nagy hangsúlyt fektetett rá, hogy mindenkor az aktuális legnagyobb ellenállással szemben gondolkodjék.

Mivel 2004-ben még az egyetem igen zárt közegében éltem, azóta viszont intenzíven bekerültem a történelmi-társadalmi létezésbe, ezért fontossá vált a számomra Tábor Béla egy gondolata a mammonról. A mammon bibliai kifejezés, azt az erős ellenállást jelenti, amely egyéni és társadalmi szinten szemben áll a szellemmel, (ahogy azt Tábor Béla az előbb meghatározza, vagyis az „identifikációs drámával”). A mammon a legmasszívabb, legelterjedtebb ellenállás, amely azonban rokonságot tart a bennünk lévő legmélyebb ellenállással. Az Evangélium mindenképpen a legmélyebb ellenállással rokonítja, amikor a mammon szolgálatát és Isten szolgálatát szembeállítja egymással. Tábor Béla gondolatmenetében a polgári társadalmat kritizálja, mert az egyszerre akarja a szabadságot és a mammont is. (Korszerű ellentmondás.) De a kettő egyszerre nem lehetséges, mondja Tábor Béla, „mert a mammonban, mint minden végső negatívumban, rendkívüli erő rejlik.” „A mammon mindenütt győz, ahol jelen van, és csak egyetlen sebezhető pontja van: a jelenlét pontja.”

A kifejezés élessége megragadott. Evidenciaként beláttam az igazságát, egyben nehézsége is világossá vált a számomra. Ahogy mondtam, aktuális ellentmondásnak tartom szabadság és a mammon egyszerre-akarásának képtelenségét. Ez szorosán összefügg a jelenkor globális társadalmi és környezeti problémáival, ember és természet kizsákmányolásával. Amit azonban a legfontosabbnak tartok az idézett mondatban, hogy Tábor Béla a társadalmi problémát egzisztenciálisra, és éppen *mammon és jelenlét* problémájára fordítja le. Ahhoz tehát, hogy egy a világban („objektíven”) fennálló problémát megértsünk, azt előbb le kell fordítanunk a magunk számára, a saját belső kérdésünkké kell tennünk. Ezenkívül Tábor Béla rögtön a centrális egzisztenciális kérdésre, mammon és jelenlét szembenállására mutat rá. Két lépésről van szó: az elsőben a kívülről érkező kérdést tesszük a saját, egzisztenciális kérdésünkké, majd a második lépésben az egzisztenciális kérdést a döntő egzisztenciális kérdéssel hozzuk összefüggésbe. Ez az irány tehát a centrum felé mutat. És ha a probléma „megérkezik” a centrumba, *akkor* képes válaszolni az ember a saját égető kérdésére, amely a külvilágé is, amely a külvilágból érkezett hozzá. A folyamat tehát nem áll meg az in-tenziós mozgással, hanem extenzió követi. A kérdést a kérdés elmélyítése, „a kérdés kérdésessé tétele” követi, a

mélyebb kérdést viszont a válasz. A tudás defetiszálása tehát az álkérdésekkel szemben a valódi kérdés megtalálását jelenti. A valódi kérdés pedig mindig személyesen érint, és egyre mélyebben érint. A valódi válasz nem szünteti meg a valódi kérdést, de kitárja, felébreszti, öntudatára ébreszti, felszabadítja.

Mammon és jelenlét szembenállása, a mammon társadalmi túlsúlya azt a kérdést veti fel számomra, hogy tulajdonképpen miért nehéz „jelen lenni”? Ez összekapcsolódik egy másik kérdéssel, amely magára erre az állításra kérdez: miért a jelenlét a mammon „egyetlen sebezhető pontja”?

Az utóbbi kérdésre könnyebben lehet felelni az előbbi fejtegetés nyomán. Ha a mammon a legmasszívabb ellenállás, akkor ez azt jelenti, hogy a mammon áll minden olyan diskurzus mögött, amely nem engedi, elutasítja, ignorálja a valódi kérdések megjelenését. A beszédet elválasztja a személyesség „intenzív” irányától. Ez pedig a jelenléttől való megfosztást jelent, mert a jelenlét mindig személyes jelenlét, mindenkor éber lelkiismeret.

Miért nehéz „jelen lenni”? Egy példa lehetne erre a haldoklóval való találkozás, ahol nincsen meg a még egyszer való találkozás, a korrekció lehetősége, és a kialakult szokások sem érnek többé már semmit. Arról van szó, amiről egy történetben: a haldokló költőt megkérlik, hogy írjon egy utolsó verset. Minden versem az utolsó volt, hangzik a felelet. Minden vers az utolsó volt, tehát minden vers az első is: minden vers előlről kezdte. A jelenlét tehát póreség, védtelenség, visszatérés a kezdethez és táplálkozás a kezdetből. De ez még kevés. A kezdetet ne időbeli kezdetként képzeljük el, de ne gondoljuk azt se, hogy a kezdet „menekülés az időből”. A kezdet nem az időben van, de nem is az időn kívül, sokkal inkább a valódi történés. A valódi történés azonban: idő és időtlen találkozása.

Tábor Béla számára a kezdet is alapszó volt. Olvasom a tanulmányt: „«Kezdetben»: Tábor Béla hangsúlyozza, hogy ez nem időbeli kezdetet jelent – a kezdet az *első hely*. «Ami először történik: itt történik» – ebben az értelemben az elsőségről, a dicsőségről, a kezdő lépésről van szó. *Kezdetrobbanás.*” Idézem Tábor Bélát: „Kezdetrobbanás. Ez sohasem lehet egy tőlem független kezdet robbanása: csak a kezdethez való viszonyom robbanása. Ez pedig: mítoszrobbanás... visszatalálni a kezdethez? Ez a kezdet időbe helyezése, mitizálása volna. A kezdethez nem *visszatalálni* kell, hanem a kezdethez *eltalálni*. Eljutni a kezdethez.”

„Eljutni a kezdethez”: de hogyan? A mammonról szóló előző idézetben a mammon hatalmáról azt mondja még Tábor Béla: „Ha tiszta vizet szennyes vízzel keverünk, akkor nem a szennyes víz lesz tiszta, hanem a tiszta víz szennyes.” Ha így van, roppant ellentét áll fenn a szennyezett víz és a kezdet, a forrás tiszta vize között. És nem elég úgy okoskodni, hogy a forrás vize és a forrástól távoli beszennyezett víz ugyanaz a víz. Ez sovány vigasz volna.

Tábor Béla viszont megváltoztatja, robbantja a nosztalgia mindenkor visszahajló mozgását. Ha úgy tetszik, a (nosztalgikus) emlékezés mozgását. Áthúzza a kezdet

időbe helyezését, mitizálását.

Ez segít megérteni majd a következő idézetet: „Az egyetlen állandó: a transzformáció. Az elmúlás, éppúgy, mint korrelátuma, a semmi: fikció. Félfogalom. Az elmúlás csak mint a transzformáció (változás) egyik mozzanata létezik; másik mozzanata: a keletkezés. Ugyanannak a valóságnak a két aspektusa. De ugyanígy fikció minden állandóság is a transzformáción kívül.” Ezt megint csak a valóságosnak, nem pusztán a „tényeknek,” hanem a valóság „őstörténete” hiteles leírásának látom.

2004-ben kissé provokatívan arról írtam, hogy hallgatás övezi Tábor Béla életművét. De kiknek is kellene beszélniük róla? Egyszerre alázatosan és bátran asszimilálni alkotását azok feladata, akiket megérintett Tábor Béla szellemisége. Bátorság és alázat ugyanannak szól: egy egyedülálló gondolkodónak, aki, hogy egy nem véletlenszerű példát mondjak, Anselmust és Nietzschét (a teizmus és ateizmus legnagyobb képviselőit) merte egymáshoz mérni teljes magától-értetődéssel és intenzitással. Asszimiláció alatt pedig nem iskolás dogmatizálást értek, hanem személyes utat, személyes közelítést. Mert aki rákérdez, annak számára ma is történik a „kezdetrobbanás” Tábor Béla írásaiban.

Isztray Simon